

ВИКОНАВСЬКА ТА ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ВАЛЕРІЯ ПОСВАЛЮКА: ІСТОРИКО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Посвалюк Костянтин Валерійович,

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мідних духових та ударних інструментів
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
ORCID ID: 0000-0003-3910-1530

Крізь призму історико-мистецтвознавчого дискурсу в статті осмислено виконавську та теоретичну концепцію Валерія Посвалюка (1947–2018), що стала поштовхом до самоідентифікації української трубної школи на зламі епох. Автор обґрунтовує тезу: сутність творчого світогляду митця полягає у нерозривному синтезі сольного артистизму та інтелектуальної рефлексії. Зрештою, у його власному творчому поступі, такий підхід трансформувалася емпіричні знання виконавця-практика в чітку науково-виконавську концепцію. У статті захист докторської дисертації (2008) В. Посвалюком визначено як концептуальний рубіж становлення сучасної української методики трубного виконавства.

Розглянуто підходи В. Посвалюка до технологічної складової звукоутворення. Деталізовано його авторський підхід до «виконавського дихання», де антропоморфні характеристики виконавського апарату інтерпретуються як автономна пневмо-акустична модель. Висвітлено специфіку фізичного контролю повітряного стовпа, зокрема через прийоми стабілізації м'язів преса для тембральної однорідності звучання інструмента в екстремальних регістрах.

Еволюцію педагогічних підходів В. Яблонського в творчій практиці В. Посвалюка, зокрема, щодо мінімізації механічного тиску мундштука, проявлено в методичній позиції усвідомленого фонетичного моделювання звукового потоку. Доведено, що запроваджене ним правило «регістрової компенсації» та варіювання артикуляційних фонем («та»–«ті») докорінно змінили підхід до артикуляції.

У висновках зазначено, що багатогранна діяльність митця – від фундаментальних монографій з історії київської трубної школи до заснування Гільдії трубачів-професіоналів України – сприяла інституційному утвердженню національної трубної традиції. Відтак, творчу концепцію В. Посвалюка слід вважати цілісною концепцією «інтелектуалізованого виконавства», що й нині слугує методологічним осердям сучасної педагогічної практики.

Ключові слова: Валерій Посвалюк, трубне виконавство, українська виконавська школа, науково-методична система, звукоутворення, історія духового мистецтва.

Posvalyuk Kostiantyn. Performance and theoretical concept by Valeriy Posvalyuk: a historical and art history analysis

Through the lens of historical and art history discourse, the article conceptualizes the performance and theoretical framework by Valeriy Posvalyuk (1947–2018), which served as a catalyst for the self-identification of the Ukrainian trumpet school at the turn of the eras. The author substantiates the thesis that the essence of the artist's creative worldview lies in an indissoluble synthesis of solo artistry and intellectual reflection. Ultimately, within his own creative evolution, such an approach transformed the empirical knowledge of a practitioner into a coherent scientific and performance concept. The article identifies the doctoral dissertation defense by Valeriy Posvalyuk (2008) as a conceptual milestone in the formation of modern Ukrainian trumpet performance methodology.

The study examines the approaches by Valeriy Posvalyuk to the technological components of sound production. His original method of «performance breathing» is detailed, where the anthropomorphic characteristics of the performer's apparatus are interpreted as an autonomous pneumo-acoustic model (the «pressure tank» concept). The specificity of physical control over the air column is highlighted, particularly through techniques for stabilizing the abdominal muscles (the «pole exercise» by Valeriy Posvalyuk) to ensure timbral homogeneity of the instrument's sound in extreme registers.

The evolution of Wilhelm Jablonski's pedagogical approaches within the creative practice by Valeriy Posvalyuk – specifically regarding the minimization of mechanical mouthpiece pressure – is demonstrated through the methodical position of conscious phonetic modeling of the airflow. It is proven that the «register compensation» rule introduced by Valeriy Posvalyuk, along with the variation of articulatory phonemes («ta»–«ti»), fundamentally changed the approach to articulation.

The conclusions state that the artist's multifaceted activity – ranging from fundamental monographs on the history of the Kyiv trumpet school to the founding of the Guild of Professional Trumpeters of Ukraine – contributed to the institutional consolidation of the national trumpet tradition. Consequently, the creative framework by Valeriy Posvalyuk should be regarded as a holistic concept of «intellectualized performance», which continues to serve as the methodological core of contemporary pedagogical practice.

Key words: Valeriy Posvalyuk, trumpet performance, Ukrainian performance school, scientific and methodological system, sound production, history of wind art.

Вступ. Духове мистецтво України впродовж останніх десятиліть проходить етап інтенсивної самоідентифікації, зумовлений інтеграцією у глобальний культурний простір та внутрішньою потребою в критичній ревізії власних традицій. В такій системі координат

визначальними є постаті митців, які стали «архітекторами» теоретичного базису національного трубного мистецтва.

Уособленням такого академічного авторитету галузі є **Валерій Терентійович Посвалюк (1947–2018)** (рис. 1).

**Рис. 1. Валерій Посвалюк, 2005 рік
(фото з архіву Посвалюка К. В.)**

Його творчий шлях став своєрідним «маяком» для поколінь музикантів, продемонструвавши органічну синергію артистичної кар'єри та глибокого наукового пошуку. Багаторічний досвід соліста оркестру Національної опери України сприяв досягненню самої логіки виконавського процесу, що зрештою трансформувалося в системну спробу структурувати історію та методику гри на трубі.

Поряд із київською школою В. Посвалюка (рис. 2, перший ліворуч) особливе місце посідає харківська гілка в особі Валерія Богданова (1939–2017) (рис. 2, перший праворуч). Їхні професійні траєкторії мають знакові паралелі: 2008 рік, коли обидва митці захистили докторські дисертації. Недосяжність цього наукового рівня донині актуалізує аналіз їхньої спадщини як методологічного вектору нових дослідницьких стратегій.

Науковий прорив 2008 року зафіксував остаточну демаркацію між суто емпіричним накопиченням знань та побудовою фундаментальної теоретичної моделі. В концепції В. Посвалюка виконавство перестає бути

лише сукупністю «ремісничих» навичок, перетворюючись на науково обґрунтовану систему. Відтак, стрижнем його виконавсько-теоретичної концепції є домінанта інтелекту виконавця – здатність до рефлексії та усвідомленого керування психофізіологічними процесами.

Матеріали та методи. Базисом дослідження слугує коло наукових праць, що висвітлюють генезу українського духового мистецтва. Специфіку виконавської творчості трубачів на зламі XX–XXI століть ґрунтовно аналізує П. Сорокін [8], тоді як О. Кавунник крізь призму музикознавчої регіоніки подає ретроспекцію діяльності В. Посвалюка у порівняльній паралелі з постаттю Т. Докшицера [3]. Окремий пласт джерел становлять фундаментальні праці самого В. Посвалюка, які є основою розуміння його концепції [4, 5, 6], а також методичні видання практичного спрямування [7] – письмовими «артефактами» авторської візії.

Міжнародний контекст дослідження розширено напрацюваннями іноземних науковців, що корелюють із методичними засадами В. Посвалюка (Е. Пурба [9], М. Руні [10], Х. Устун [11]).

Естетичні орієнтири митця та оціночні судження «від першої особи» увиразнюються через аналіз цифрових архівів телевізійних проєктів, зокрема відеозаписи ювілейних вечорів [1] та авторські програми («Життєві історії») [2], що розкривають «живий» контекст формування його творчого портрету. У дослідженні застосовано системно-структурний та історико-мистецтвознавчий методи, а також метод теоретичного узагальнення науково-виконавської концепції митця.

Мета статті – здійснити комплексний історико-мистецтвознавчий аналіз виконавської та теоретичної концепції Валерія Посвалюка, висвітлити її структурні компоненти як цілісну систему.

**Рис. 2. Валерій Посвалюк у складі журі III Всеукраїнського конкурсу виконавців (ансамблів) на мідних духових інструментах ім. В. Старченка (19–22 квітня 2007 року). На фото (зліва направо): В. Посвалюк, П. Круль, С. Цюлюпа, Ф. Крижанівський, Я. Сверлюк, В. Богданов
(фото з архіву Посвалюка К. В.)**

Результати дослідження. Постать Валерія Посвалюка (рис. 3) асоціюється в сучасному музикознавчому дискурсі з рідкісним типом митця-енциклопедиста, в творчому портреті якого органічно переплітаються: виконавська практика, науково-історичне мислення, педагогічне реформаторство та громадська активність.

Творчий метод митця визрівав у прямій спадкоємності професійних «естафет»: від перших настанов Олега Белофастова до шліфування майстерності у класі Вільгельма Яблонського. В цьому контексті П. Сорокін слушно зауважує, що акумульований теоретичний і практичний досвід попередніх поколінь став тією надійною основою, на якій базується професійний розвиток сучасних виконавців [8, с. 112]. Зокрема, за влучним зауваженням М. Копиці, саме від О. Белофастова В. Посвалюк перейняв ту стратегічну багатовекторність, яка згодом стала фундаментом його науково-педагогічної системи [1]. В архівних інтерв'ю музикант згадує характерну деталь: В. Яблонський прискіпливо стежив за його успіхами в навчанні, і в 1965 році зарахував випускника десятирічки одразу на другий курс консерваторії [2]. Саме цей період став етапом остаточного гартування індивідуального стилю В. Посвалюка – з притаманним йому благородством тембру та інтелектуальною глибиною інтерпретації, яку незмінно відзначають сучасники в архівних відео [1, 2].

Фундаментом майбутньої методологічної системи В. Посвалюка став його багаторічний шлях соліста провідних симфонічних та оперних оркестрів. Л. Колодуб в ювілейному інтерв'ю зазначав, що митця завжди вирізняв щирий інтерес до всього нового та відкритість до викликів сучасної музики. Інтенсивна оркестрова практика, за словами композитора, викувала справжнього універсала, здатного розв'язувати виконавські завдання будь-якої складності [1].

Вже в посібнику «Щоденні самостійні вправи трубача» [8] В. Посвалюк формулює *технологічну компоненту* власної педагогічної системи: суворий аналіз

Рис. 3. Виступ Валерія Посвалюка на III Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 120-річчю з дня народження професора Яблонського В. М. (фото з архіву Посвалюка К. В.)

звукоутворення в межах керованої акустичної моделі. Фундаментом методики стало щоденне тренування (де кожна фаза – від першої порції вдиху до моменту вібрації), підпорядковане свідомому інтелектуальному контролю [8, с. 6–7]. Дихальний апарат професор трактував як замкнений акустичний резервуар (на кшталт балона), де саме стабільність внутрішнього тиску, а не зусилля м'язів, диктує якість звуку.

Практичним інструментом такого контролю стала вправа із жердиною: вона примушувала м'язи преса працювати на виштовхування, створюючи впевнену опору звуку [8, с. 8]. Метод доповнювався вправою лежачи на спині з обтяженням на животі, яка унаочнює (на рівні тактильного відчуття) роботу діафрагми [8, с. 8].

В процесах формування губного апарату В. Посвалюк запровадив метафору «живої тростини» [8, с. 9], наголошуючи на категоричній відмові від механічного тиску мундштука на користь еластичної саморегуляції м'язів [8, с. 9]. Його правило реєстрової компенсації – ментальне збереження позиції «низу» в русі вгору – знімало проблему тембрових розривів [8, с. 11]. При цьому язик виконував роль «розумного клапана», який через внутрішню артикуляцію фонем моделював швидкість повітря, надаючи штрихам виняткової чіткості [8, с. 12–13]. Ми назвали лише декілька запропонованих В. Посвалюком підходів, але навчальний посібник є цілісною системою навчання, своєрідною «покроковою інструкцією» формування ігрового апарату трубача.

Психофізичний аспект концепції В. Посвалюка ґрунтується на ідеї єдності фізіологічних і ментальних процесів виконавства. Професор наголошував на необхідності усвідомленого переживання внутрішніх тілесних відчуттів під час гри, формуючи у студентів здатність контролювати м'язові реакції та раціонально розподіляти енергетичні ресурси організму [8, с. 6].

Дослідник Ло Чже зазначає, що виконавська манера самого В. Посвалюка вирізнялася технічною довершеністю та майстерністю роботи з динамічними відтінками [4, с. 45]. Розкриваючи власні професійні «секрети», професор у педагогічній практиці формувалася засади правильної м'язової взаємодії, приділяв увагу функціонуванню губного апарату, формуванню апертури, контролю м'язового напруження та концентрації звуку в певній зоні губ [4, с. 45]. Водночас, за спостереженням дослідника, вагоме місце в цій системі посідали психологічні та ментальні складові виконавського процесу [4, с. 45].

Інтелектуальний вимір концепції В. Посвалюка спрямований на формування нової генерації виконавців – музикантів, здатних до глибокої аналітичної рефлексії. У своїй педагогічній та громадській діяльності він послідовно утверджував роль артиста як активного суб'єкта художнього мислення. Очолити Гільдію трубачів-професіоналів України, В. Посвалюк зцементував представників регіональних шкіл – від Львова та Ужгорода до Харкова та Донецька. Спільно з колегами (О. Потієнко, В. Давиденко

та інші) він створив першу в Україні професійну інформаційну платформу.

Вагомим інструментом такої консолідації став часопис «Брас-бюлетень» – видання, що стало майданчиком фахових дискусій щодо актуальних проблем духового мистецтва. Паралельно митець ініціював проєкти з фіксації еталонного виконавства, результатом яких став випуск серії компакт-дисків та фундаментальної «Антології українських трубачів», про що сам професор детально розповідає в архівному інтерв'ю [1].

Життєздатність його ідей підтвердив круглий стіл, проведений 21 листопада 2022 року в НМАУ імені П. І. Чайковського. Творчий доробок професора В. Посвалюка під час обговорення не був застиглою історією – кризь час він залишається методологічним орієнтиром для сучасного покоління духовиків.

Навіть у сучасному міжнародному контексті духової методики, представленому працями Е. Пурби [9], М. Руні [10] та Х. Устуна [11], стає очевидною професійна далекоглядність В. Посвалюка, оскільки окреслені в цих дослідженнях підходи демонструють концептуальну спорідненість із його розумінням розвитку пневмоакустичних систем та екологічних принципів технології трубного виконавства [10].

Висновки. Узагальнення теоретичної та виконавської концепції В. Посвалюка формує її сприйняття як цілісної системи, що розгортається у трьох взаємопов'язаних вимірах: технологічному (пневмоакустичне моделювання звукоутворення), психофізичному (свідоме управління м'язовими відчуттями) та інтелектуальному (аналітична рефлексія виконавства).

Література:

1. Валерій Посвалюк – Ювілей [Електронний ресурс] : [відеозапис ювілейного вечора від 20.07.2017]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=9R7zukYWyFU> (дата звернення: 31.01.2026).
2. Життєві історії. Валерій Посвалюк-музикант [Електронний ресурс] : [телепрограма від 27.06.2015]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=zknh5XsYfLM> (дата звернення: 31.01.2026).
3. Кавунник О. Ретроспекція творчості Тимофія Докшицера й Валерія Посвалюка в контексті музикознавчої регіоніки. *Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя* : зб. наук. пр. Рівне : Волинські обереги, 2021. Вип. 13. С. 84–88.
4. Ло Чже Валерій Посвалюк та Тимофій Докшицер: методичні стратегії професійної майстерності трубача. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2022. Vol. 1, No. 5. P. 41–47.
5. Посвалюк В. Історія виконавства на трубі в Україні. Київ : КНУКіМ, 2006. 368 с.
6. Посвалюк В. Історія виконавства на трубі. Київська школа (друга половина XIX–XX століття). Київ : КНУКіМ, 2005. 158 с.
7. Посвалюк В. Труба в епоху бароко. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. 2009. Вип. 83. С. 12–20.
8. Посвалюк В. Щоденні самостійні вправи трубача. Київ : Держ. метод. центр навч. закладів культури і мистецтв, 2003. 56 с.
9. Сорокін П. Виконавська творчість трубачів України кінця XX – початку XXI століття. *Слобожанські мистецькі студії*. 2024. № 1. С. 112–116.
10. Purba E. D., Barus H. N. Implementasi teknik dasar instrument trompet pada mahasiswa prodi musik, FSP, ISI Yogyakarta. *Grenak : Jurnal Seni Musik*. 2020. Vol. 9, No. 2. P. 83–94.
11. Rooney M. The ecological dynamics of trumpet improvisation. *Cognitive Processing*. 2024. Vol. 25. P. 163–171.
12. Üstün H. Examination of P. Clodomir's trumpet method. *Inonu University Journal of Culture and Art*. 2022. Vol. 8, No. 1. P. 117–126.

References:

1. Valeriy Posvalyuk – Yuviley (2017). [Electronic resource] : [video recording of the anniversary evening from 07.20.2017]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=9R7zukYWyFU> (accessed: 31.01.2026).
2. Zhyttievi istorii. Valeriy Posvalyuk-muzykant (2015). [Electronic resource] : [TV program from 27.06.2015]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=zknh5XsYfLM> (accessed: 31.01.2026).
3. Kavunnyk O. (2021). Retrospektsiia tvorchosti Tymofiya Dokshytsera y Valeriya Posvalyuka v konteksti muzykoznavchoi rehioniky. [Retrospection of the work of Timofiy Dokshitsler and Valeriy Posvalyuk in the context of musicological regionics]. *Istoriia stanovlennia ta perspektyvy rozvytku dukhovoї muzyky v konteksti natsionalnoi kultury Ukrainy ta zarubizhzhia – History of formation and prospects for the development of wind music in the context of national culture of Ukraine and abroad*. Rivne. Vol. 13., pp. 84–88. [in Ukrainian].
4. Lo Z. (2022). Valerii Posvaliuk ta Tymofii Dokshytser: metodychni stratehii profesiinoi maisternosti trubacha [Valeriy Posvalyuk and Timofey Dokshitsler: Methodological strategies of professional trumpet mastery]. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 1(5), pp. 41–47. [in Ukrainian].
5. Posvalyuk V. (2006). Istoriia vykonavstva na trubi v Ukraini. [History of trumpet performance in Ukraine]. Kyiv. 368 p. [in Ukrainian].
6. Posvalyuk V. (2005). Istoriia vykonavstva na trubi. Kyivska shkola (druha polovyna XIX–XX stolittia). [History of trumpet performance. Kyiv school (second half of the 19th – 20th century)]. Kyiv. 158 p. [in Ukrainian].
7. Posvalyuk V. (2009). Truba v epokhu baroko. [The trumpet in the Baroque era]. *Naukovyi visnyk NMAU im. P. I. Chaikovskoho – Scientific Herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*. Kyiv. Vol. 83, pp. 12–20. [in Ukrainian].
8. Posvalyuk V. (2003). Shchodenni samostiini vpravy trubacha. [Daily independent exercises of a trumpeter]. Kyiv. 56 p. [in Ukrainian].

9. Sorokin P. (2024). Vykonavska tvorchist trubachiv Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI stolittia. [Performance creativity of Ukrainian trumpeters of the late 20th – early 21st century]. *Slobozhanski mystetski studii – Slobozhanskyi Art Studies*. No. 1, pp. 112–116. [in Ukrainian].
10. Purba E. D., Barus H. N. (2020). Implementasi teknik dasar instrument trompet pada mahasiswa prodi musik, FSP, ISI Yogyakarta [Implementation of basic trumpet instrument techniques for music students]. *Grenek: Jurnal Seni Musik*, 9(2), pp. 83–94. [in Indonesian].
11. Rooney M. (2024). The ecological dynamics of trumpet improvisation. *Cognitive Processing*, 25, pp. 163–171. [in English].
12. Üstün H. (2022). Examination of P. Clodomir’s trumpet method. *Inonu University Journal of Culture and Art*, 8(1), pp. 117–126. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.04.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026